

Något mansnamn, som skulle kunna svara mot 2—6 *onekr*, är icke känt. Dybeck antager tveksamt felristning för ett *Oniðingr* eller *Osnikinn*. En lättare rättelse vore *onemr*; namnet *Onæmr* är säkert styrkt, ehuru sällsynt. Men r. 5 är tydligt *k*, och av *m*-bistav på v. sidan finnes icke ett spår. Namnet ger intryck av att vara en sammansättning med det privativa prefixet *o-*, sålunda ett ursprungligt vedernamn. Efterleden bör då vara ett adjektiv. Man kunde tänka på en bildning till verbet isl. *hníga* 'böja (sig)', sv. *niga*, sålunda ett runsv. **(h)næigr*, isl. **hneigr*, en motsvarighet till got. *hnaiws* 'låg' och feng. *hnag* 'böjd, föraktlig, fattig'. Ordet är emellertid veterligen icke belagt på nordiskt språkområde, och mer än en osäker möjlighet kan denna sammanställning alltså icke bli.

Namnet *Rokr*, äldre *Hrokr*, förekommer i ännu en uppländsk runinskrift, U 756.

Ett skadat 44—49 ... *þbiarn* kan suppleras på flera olika sätt: *Auðbiorn*, *Guðbiorn*, *Vidbiorn*, *Friðbiorn*, *Lyðbiorn* o. a. Det är omöjligt, att med säkerhet avgöra, vad ristaren har hetat. Emellertid finnes icke särdeles långt från Säva en runsten, som är signerad av en ristare *Auðbiorn*: U 692 Väppeby, Arnö sn. Det finns ingenting, som talar emot att denne *Auðbiorn* kan ha ristat även U 870. Säva-ristningen har i oskadat skick utan tvivel varit ett ganska originellt arbete. På högra sidan om runinskriften har tydligen funnits en ornamental utsmyckning, varav numera endast den nedersta delen återstår. Denna del av ristningen var förstörd på Dybecks tid, och Celsius, som måste ha sett den, har tyvärr icke efterlämnat någon beskrivning eller någon teckning av den. Om den hade funnits i behåll, skulle man kanske genom en jämförelse med U 692 kunnat avgöra, om de båda ristningarna äro utförda av samme mästare.

871. Ölsta, Gryta sn. Nu på Skansen, Stockholm.

Pl. 148.

Litteratur: B 376, L 70, D 1:129. J. Bureus, Fa 6 s. 73 n:r 140 (Bureus' egen uppteckning), s. 123 n:r 70 (Caspar Cohl), s. 220 n:r 267 (Rhezeliu), Fa 5 n:r 144, Fa 1 s. 35; J. Rhezelius, Fl 2 n:r 81; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 252; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 344; UFT h. 1 (1871), s. 32; Handlingar i Nordiska Museets Arkiv 1896; VHA Akad:s Förvaltningsutskotts protokoll 1896 § 135—138; E. Brate, Skansens runstenar (i: Meddelanden från Nordiska Museet 1897), s. 9 f., Svenska runristare (1925), s. 30; Vägledning genom Skansens kulturhistoriska avdelning (2 uppl., 1927), s. 170 f.; N. G. Stahre, Runstenarna i Gryta sn, 1938 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fl 2); P. Törnewall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 376); Dybeck a. a.; avbildning sign. R. H. i H. Hildebrand, Sveriges medeltid 3 (1898—1903), s. 51 och i H. Hildebrand, Medeltiden (Sveriges historia intill tjugonde seklet, Bd 2, 1905), s. 87; Brate, foto (ATA; reprod. i Meddelanden från Nordiska Museet 1897).

Inskriften finnes upptagen i Joh. Bureus' samlingar, upptecknad såväl av Bureus själv som av Caspar Cohl och Joh. Rhezelius. Som plats anges av Bureus »Vidh Öhlestadh i Gryta Soken» (Fa 6), »Ölestad» (Fa 5), av Caspar Cohl »Wedh Ölestadh å giärdet i Gryta S.» (Fa 6), av Rhezelius »Widh Ölsta grinden» (Fa 6). — Ransakningarna (1672): »Öhlsta Gierdet en stehn med rundska bookstäfwer påskrifwen.» — Ransakningarna (1672): »Öhlsta Gierdet en stehn med rundska bookstäfwer påskrifwen.» — Träsnittet i Peringskiölds Monumenta har påskriften: »Ölsta på norra gärdet i Gryta sochn» (B 376: »Öhlsta»; L 70: »Ölsta, N. gärdet»). — O. Celsius, som själv icke har granskat inskriften, antecknar i sin samling Svenska runstenar: »Gryta Sochn Öhlsta vid grinden straxt vid Säfva. dixit Arnander in Örsunda.»

Dybeck: »Stenen står mycket lutande och sunken i marken invid och norr om Ölsta vid sockenvägen mellan Säfva och byn ... En lång ramsa anföres såsom ristad å stenen. Hon bär spår af alliteration, men eger intet sammanhang med inskriften.» Platsen är tydligt utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna», omkr. 100 m. rakt V om Ölsta by, i vinkeln mellan vägen

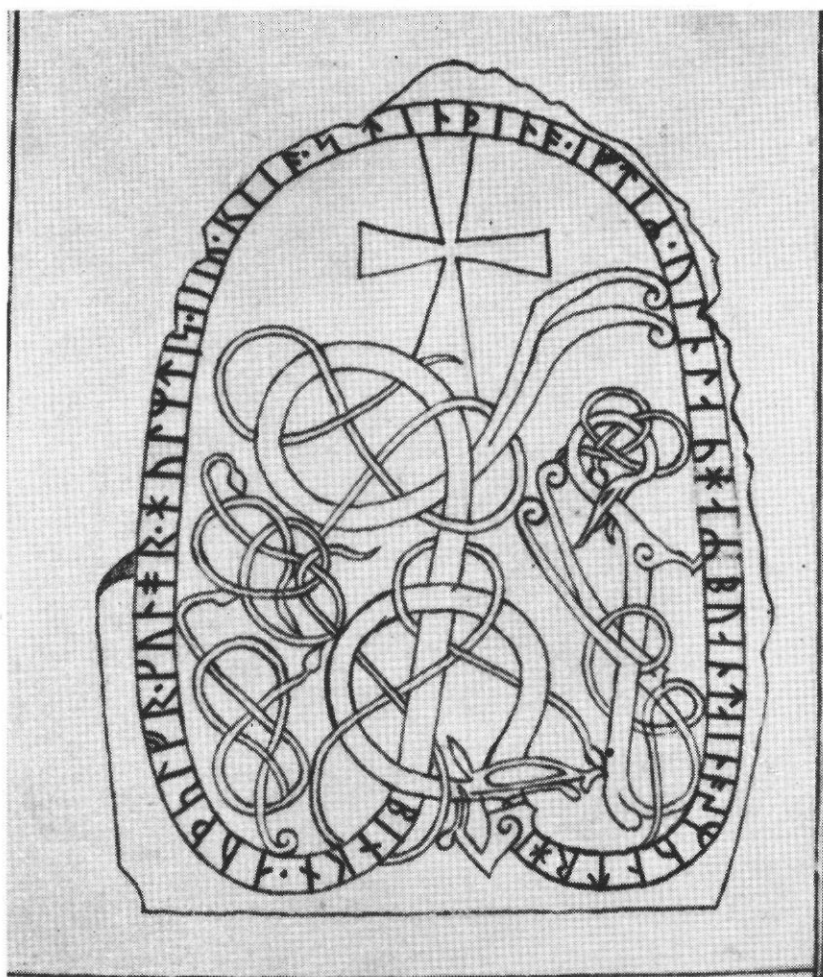

Fig. 360. U 871. Ölsta, Gryta sn.
Efter teckning av Rhezelius.

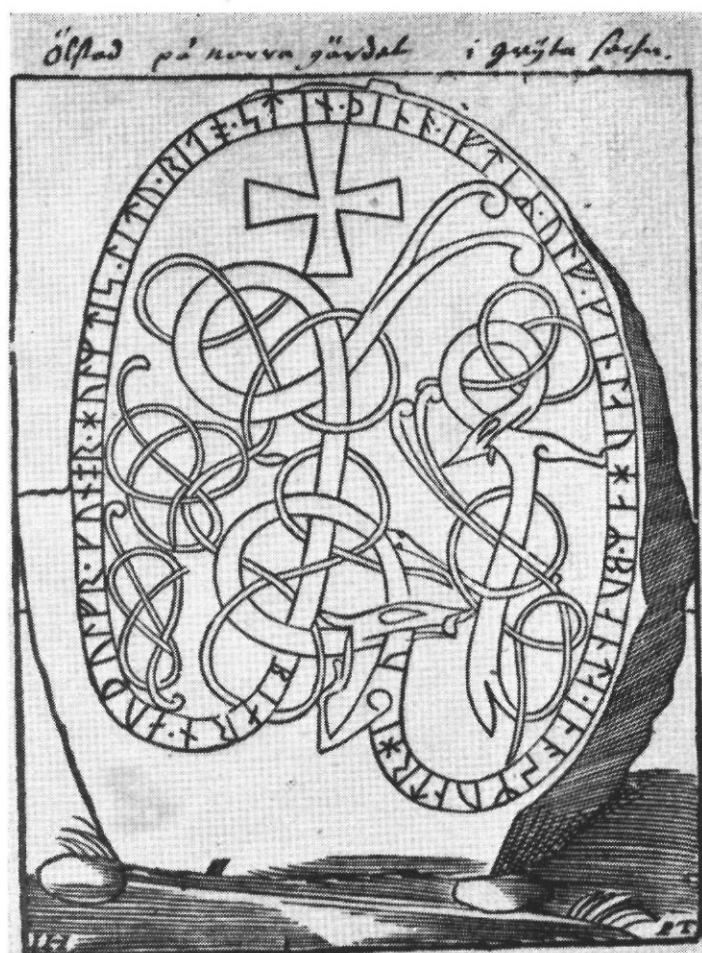

Fig. 361. U 871. Ölsta, Gryta sn.
Efter B 376.

Ölsta—Säva och en mindre avtagsväg till Husby. Och i beskrivningen (1865) omtalas, att en runsten står »i diket vid korsvägen vid Ölsta by».

I en skrivelse till K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien den 28 okt. 1896 anholder Artur Hazelius om tillstånd att för Nordiska Museets friluftsmuseum å Skansen förvärva tre runstenar (U 72, U 419 och U 871), »hvilka tydligen å Skansen skulle icke blott tillvinna sig större uppmärksamhet utan äfven bättre vårdas och skyddas än å sina nuvarande platser». Akademiens Förvaltningsutskott biföll följande dag den 29 okt. Hazelius' framställning. Kort därefter fördes Ölsta-stenen, »genom medverkan af hemmansägaren J. L. Fredrichson, Ölsta», till Skansen (inv.-n:r 82 516). Den står nu (1949) rest straxt Ö om Älvrosgården, på norra sidan av uppfartsvägen, mitt emot U 72. Varför Hazelius har kommit att fästa sig just vid Ölsta-stenen, framgår icke av tillgängliga handlingar. Enligt en tradition på orten har den av jordägaren blivit såld för 50 kronor, vilket skall ha väckt förargelse bland grannarna, då runstenen betraktades som hela byns egendom.

Grå granit. Höjd (över nuv. markytan) 1,84 m., största bredd 1,30 m. Stenen har en i förhållande till överkroppen alltför smal fot, och det är rimligt, att den icke någon längre tid har kunnat stå upprätt. Stenen är kantstött, särskilt på vänstra sidan. Då runslingan mycket nära har följt stenens ytterkanter, har detta haft till följd, att inskriften på v. sidan är något skadad. På ett stycke här (fr. o. m. 16 o t. o. m. 24 s) vill det emellertid förefalla, som om kanten ursprungligen har varit genom huggning tillformad. Ytan är synnerligen slät och jämn. Ristningen är icke särskilt djupt, men mycket jämnt och omsorgsfullt huggen. Den är i detta avseende typisk för Åsmund. Såväl inskrift som ornament äro — med undantag av runslingan utmed v. kanten — tydliga och väl bevarade.

Inskrift:

binrn . aupulfr . kunor . hulmtis . - - - u ri - o stin þino . iftir . ulf . kinlauhar buanta . in
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
 osmuntr hiu
 70 75

Biorn, Auðulfr, Gunnarr, Holmdis [let]u re[tt]a stæin þenna æftir Ulf, Ginnlaugar boanda. En Ásmundr hio.

»Björn, Ödulv, Gunnar, Holmdis läto uppresa denna sten efter Ulf, Ginnlögs man. Och Ásmund högg.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. 1 **b** har en mindre vanlig form med smala bistavsrundlar; den förekommer någon gång just hos Ásmund (t. ex. U 866). 3 **n** har en otvetydig **n**-bistav; tydligen felristning för **a**. Intet spår finnes av rättelse. Men bistaven är längre på vänstra sidan om hst än på den högra, vilket brukar vara fallet med **a**-, men icke med **n**-runor. Bst i 4 **r** utgår från övre slinglinjen, ett stycke t. h. om hst; runan har därför ett helt annat utseende än 17 och 72 **r**. Bst är endast tvåledad; övre stapeln saknas. 5 **n**: bst är ansatt ovanligt högt. 6 **a**: bst skär hst, men vänstra delen är längre än den högra (jfr 3 **n**). Toppen av 9 **u** är borta. Bst i 10 **l** är kort, men tydlig. Båda bst i 11 **f** finnas kvar. Översta delen av 9—12 **ulfr** är borta. Detsamma är fallet med 13 **k**; en del av bst finns dock i behåll. Bst i 15 **n** och 16 **o** äro korta. Fr. o. m. 16 **o** t. o. m. 24 **s** synas runorna vara helt bevarade; någon yttre ramlinje torde icke ha funnits utan ersatts av stenens ytterkant. En otvivelaktig skada finnes dock vid de följande tre runorna (25—27): topparna äro borta; möjligen finns ett spår av bst i 25 **l**, men intet av bst i 27 **t**. Skadan är gammal; den finnes angiven redan i de tidigaste läsningarna. Övre delen av 29 **r** är skadad. Inga säkra spår av bst i 31. Bst i 32 **o** korta, men tydliga; de gå tvärs över hst. 35 **i** är icke stunget; icke heller 41 **i**. 36 **n**, 39 **n**, 40 **o** ha ensidiga bst, liksom alla de följande **a**-, **n**- och **o**-runorna. Bst i 40 **o** äro vinkelräta mot hst. Intet sk efter 28 **u**, 32 **o** och 36 **n**. Sk efter 40 **o**, 45 **r**, 48 **f** och 63 **a** äro tydliga. Inskriften på h. sidan av stenen är överallt väl bevarad och tydlig. 49 **k** är icke stunget. 67 **s** är vänderuna, med ungefär räta vinklar mellan staplarna. 75 **u** är tydligt; det finnes intet spår av någon **k**-runa.

Bureus (Fa 6 s. 73): 3 **a**. Inga sk mellan namnen. Skadan vid r. 25—27 tydligt angiven. 57 **r**. 75 **uk** (binderuna). Caspar Cohl (Fa 6 s. 123): 3 **a**. Sk efter 5 **n**, 12 **r**, 17 **r**. 25—27 -**ku**. Sk efter 57 **r**, 68 **m** och 75 **u**. 70 **a**, 75 **u**. Rhezelius (Fa 6 s. 267): 3 **n**. 25—32 - - - **u r - - o**. 75 **uk**. (På Rhezelius' teckning i Fl 2 äro runorna 48—50 överhoppade.) — Hadorph och Törnewall (B 376): 3 **a**. Stenens utseende på v. sidan är mycket bristfälligt angiven. Att träsnittet anger 25—32 **litu · rito** som oskadat, är därför säkerligen felaktigt. 75 **u**. — Dybeck: 3 **a**. 25—32 - - - **u · rito**. 75 **u**. Dybeck meddelar, att »en lång ramsa anföres såsom ristad å stenen. Hon bär spår af alliteration, men eger intet sammanhang med inskriften.» Dybeck har tydligen icke ansett »ramsan» vara av det värde, att den förtjänade meddelas.

Stenen är rest av fyra syskon, tre bröder och en syster, till minne av deras fader Ulf, Ginnlögs man. Genom att nämna Ginnlög ha de sannolikt avsett att i inskriften bevara minnet av båda sina föräldrar. — *Biorn*, *Gunnarr* och *Ulf* äro vanliga namn under vikingatiden. Om *Auðulfr* se U 546. Från medeltida källor är *Ödhulf* sparsamt belagt. Det har tydligen icke varit vanligt. Om kvinnonamnet *Holmdis* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105; om *Ginnlaug* U 375.

Inskriften är ristad av Ásmund Kåreson. Den bär i alla avseenden hans kännetecken: i ornamentiken, i runornas utseende och användning, i bruket av skiljetecken, i ristningstekniken

och i ristningslinjernas form. Han brukar **o**-runan som tecken för nasalerat *a*: **kunor**, **ri - o**, **pino**, **osmuntr**. Han skiljer på **r** och **ṛ**; dock har han, mot vad man skulle vänta, **r** i 6—12 **aupulfr**.

Ölsta-stenen är en av de många runstenar, som ha stått resta invid den gamla eriksgatan genom Hagunda härad. Ännu ett par av dem ha varit ristade av Åsmund, nämligen de båda Måsta-stenarna (U 859 och 860).

872. Ölsta, Gryta sn. Nu i Gryta kyrka.

Pl. 148.

Litteratur: N. G. Stahre, Runstenarna i Gryta sn, 1938 (hs i ATA).

Äldre avbildning: Stahre, foto 1938 (ATA).

Vid Ölsta har utom U 871 en gång funnits ännu en runsten, av vilken emellertid endast ett litet stycke är bevarat. Fragmentet är funnet nere i åkanten nedanför Ölsta mellangård. Det blev bekant för fil. mag. N. G. Stahre vid hans granskning av runstenarna i Gryta sn år 1938. Troligen har fyndet gjorts något eller några år tidigare. I sluttningen mot ån finnes gott om sten, men någon ytterligare del av den sönderslagna runstenen har icke kunnat påträffas. Fragmentet förvaras numera i Gryta kyrka.

Grå granit. Fragmentets storlek 27×25 cm. Ytan är mycket slät och jämn. Ristningen är tydlig, omsorgsfullt och djupt huggen.

Inskrift:

... a · st ...

De tre runorna ha sannolikt varit del av orden [**rais**]a · st[ain] »resa stenen». Innanför inskriftsbandet synes en del av en korsarm.

873. Örsunda, Gryta sn.

Pl. 149.

Litteratur: B 377, L 71, D 1:130. J. Bureus, Fa 6 s. 116 n:r 32 (Caspar Cohl), s. 220 n:r 270 (Rhezeliu), Fa 5 n:r 145, Fa 1 s. 36; J. Rhezelius, F 12 n:r 84; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 253; P. Elvius och J. Arenius, De Fierdhundria (diss., Ups. 1717), s. 102; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 451, Acta Literaria Sveciæ 3 (1730), s. 98, De Monumentis quibusdam Runicis, Epistola ad amicum (1727), s. 15 f.; UFT h. 1 (1871), s. 32, h. 5 (1876), s. 87; G. Stephens, ONRM 2 (1867—68), s. 765; G. Ekholm i UFT h. 34 (1919), s. 147 f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 52; Handlingar i ATA 1919, 1934, 1935; O. Lundberg i En vägbok för Uppsala län (1937), s. 31 f.; N. G. Stahre, Runstenarna i Gryta sn, 1938 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i F 12); P. Törnewall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 377); Dybeck a. a.; G. A. Hellman, foto 1934 (ATA); N. G. Stahre, foto 1938 (ATA). Dybecks teckning är återgiven flerstädes, bl. a. Stephens a. a.; Ekholm a. a. s. 159; H. Hildebrand, Sveriges medeltid 3 (1898—1903), s. 52, Medeltiden (Sveriges historia intill tjugonde seklet, Bd 2, 1905), s. 88; E. Ålund, Runorna i Norden (1904), omslaget.

Runstenen står rest 13 m. S om landsvägen Örsundsbro—Nysätra, 250 m. NV om Örsunda-åns utlopp ur Alsta-sjön, 400 m. V om den västra gården i Örsunda. Ristningssidan är vänd mot N, sålunda mot vägen. Denna plats är icke runstenens ursprungliga.

Inskriften finnes upptagen i Bureus' samlingar, efter läsningar av Caspar Cohl och av Rhezelius. Den senare är den förste, som har utfört en bevarad teckning av ristningen. Platsen anges av Caspar Cohl sålunda (Fa 6): »å Örsundha Haghe i Gryta S.», av Rhezelius (Fa 6):